

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/adea>

ISSN 2651 – 5067

KİTAP TANITIMI

Prof. Dr. Musa ÇİFCİ, YANYALI ALİ RIZA OKUMA YAZMA (Som Türkçe Yazılmış Bir Betik), Külcüođlu Kültür Merkezi Yayınları, 2007, İzmir, ISBN: 978-9944-5740-1-3

Emel YILMAZ ÇELİK*

Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü- Türkçe Eğitimi
Anabilim Dalı, emelemel18@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7245-4576

Gönderilme Tarihi: 23.10.2024

Kabul Tarihi : 31.10.2024

Devletin eğitim sistemine yüklediği sorumluluk, ana dilini yazılı ve sözlü olarak doğru kullanmayı bilen vatandaşlar yetiştirmektir. İyi bir ana dili eğitimi ve öğretilimi sayesinde insan, çevresindeki insanlarla iletişim kurabilir, toplumda sosyal bir varlık olarak kendini ifade edebilir, bireysel gelişimini tamamlayabilir ve yaşamın her aşamasında başarılı olabilir (Kayaalp, 1998, s. 89). Toplum, çok çeşitli meslek gruplarından oluşan, ortak bir ana dilde eğitim almış, kültürel birikimi güçlü nesillerin yetiştirilmesiyle güçlenir. “Ana dilini koruma, geliştirme ve onun imkânlarından yararlanma; ancak bütün özelliklerini bilmekle, onu bütün incelikleriyle işletmekle mümkün olabilir” (Demir ve Yapıcı, 2007, s.178).

Milli kültürün aynası olan ana dil üzerinden milli değerler oluşturulmakta, anlatılmakta, estetik kaygılar öne çıkarılmaktadır. Bilim, teknoloji ve sanatın gelişimini sürdürmek, ana diline sadık ve saygılı nesillerin yanı sıra, milli birliğin ortak dil ve yazı diliyle güçlendirilmesi anlayışını da gerektirir (Aksan, 1994, s.69). Bunun bir göstergesi de Mustafa Kemal Atatürk'ün milli duygu ile dil arasındaki bağı çok güçlü olduğunu vurgulamasıdır. Bir diğer işaret ise dünyanın en zengin dillerinden biri olan Türkçe ile ilgilenen kurumlar oluşturmuş olmasıdır. Dil ve toplumun birbirinden ayrılmayacağına dikkat çeken Vendryes, şöyle devam ediyor: “Dil ve toplum, başlangıç noktası bizce bilinmeyen bir evrimin sonucudur. Bildiğimiz, birlikte ve

birbirlerini etkileyerek doğduklarıdır; çünkü biri olmadan öbürü düşünülemez (Vendryes, 2001, s.15).

Bu çalışmada Türk dili üzerine Yanyalı Ali Rıza'nın yazdığı, Prof. Dr. Musa Çifci'nin incelemesini yaptığı "Okuma Yazma" adlı eserin tanıtılması amaçlanmıştır.

Kitabın yazarı Prof. Dr. Musa Çifci 1965 yılında Burunarkaç köyünde doğdu.1970 yılında beş yaşında ilkokula başladı.10 yaşında parasız yatılı bursluluk sınavını kazandı (1975). Ortaokul ve liseyi Afyon Lisesi'nde okudu (1981). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Kürsüsü'nden 1985'te mezun oldu.1986 yılında Bingöl Kız Meslek Lisesi'ne atandı ve orada bir yıl görev yaptı.1987 yılında Ankara Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak göreve başladı. Burada 1994 yılına kadar Türk Dili okutmanı olarak görevine devam etti. 1992 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi alanında "Bir grup yükseköğrenim öğrencisi üzerinde kelime serveti araştırması" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasını tamamladı.1994 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi oldu. 1996 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi alanında "Atatürk döneminde Türkçenin eğitimi ve öğretimi (1923-1938/ilkokul)" başlıklı doktora tezini tamamladı. 1997 yılında yardımcı doçent, 2008 yılında doçent ve 2013 yılında da profesör ünvanını aldı. 1995 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümündeki macerası başladı. Halen Türkçe bölümünde görev yapmakta ve yaklaşık 30 yıldır çalışmakta olduğu Uşak Üniversitesi Türkçe Bölümü'nden hem lisans hem de lisansüstü sayısız öğrencisi mezun oldu.

Türk dili üzerine çalışmalar yapan Prof. Dr. Musa Çifci bu alana önemli katkılar sağlamıştır. Türk dili ve dil öğretimi üzerine yazdığı kitaplar arasında "Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri, Yanyalı Ali Rıza Okuma Yazma, Türkçenin Çağdaş Sorunları, Türkçe Öğretimi El Kitabı, Açıklamalı Okuma Terimleri Sözlüğü vd." sıralanabilir. Yazdığı kitapların yanı sıra Türk dili ve dil öğretimi alanında çok sayıda makale ve bildiri çalışmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında "Eleştirel Okuma, Dijital Dalga Karşısında Türkçe, Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler, Sesli Okuma, Dil, Kelime, Kavram ve Kültür, Dil Bilgisi Öğretiminde Temel Yöntem Yanlıları, Kaşgarlı Mahmud'un Dil Öğretim Yöntemi Üzerine vd." adlı çalışmaları sıralanabilir. İncelediği bu eser ile Prof. Dr. Musa Çifci'nin Türk diline verdiği önem bir kez daha vurgulanmaktadır.

Yanyalı Ali Rıza Okuma Yazma başlıklı eserin özeti ile ilgili arka kapakta şu bilgilere yer verilmektedir: "Bu kitap, Yanyalı Ali Rıza (1859-1916)'nın "Okuma Yazma" isimli kitabı üzerine yapılmış bir incelemedir. Yazar, eserinin adını her ne kadar "Okuma Yazma" olarak koymuşsa da kitapta beklenen anlamda bir okuma yazma içeriğiyle karşılaşmamaktadır. Eser, bir gramer kitabı üçlemesinin (yazma, çekme:, sarf, dizme: nah)v birincisidir. 63 sayfalık kitabın yaklaşık yarısında, Türk dilinin asırlardır ihmal edilişi, Türk çocuklarına Arapça Farsça kurallara göre dillerinin öğretilmeye çalışılmasının doğurduğu dil ve kültür sorunları, ana dilini öğrenmenin, ana dilde gelişmenin her ulusun doğal bir hakkı olduğu, Türkçenin gelişmesi için nelerin yapılabileceği gibi konuları üzerinde durulmakta ve Arapça- Türkçe ilişkisi dil- politik

bakımından incelenmektedir. “Som Türkçe” yazılmış olması, kitabın taşıdığı en önemli yeniliklerinden biridir. Kitabın 1892’de tamamlandığı; ancak dönemin şartlarından dolayı basılamadığı düşünüldüğünde böyle bir yeniliğin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Eserde ağızlarda kullanılan pek çok kelimeye yer verilmesini, halk ağızlarından söz derleme çalışmalarının ilk örneği olarak da kabul edebiliriz. Bu tarihlerde henüz harflerin ıslahı meselesinde bile ancak yeni uygulamalarla karşılaşılırken, Yanyalı’nın ıslah ve sadeleşme aşamalarını atlayarak doğrudan “özleştirmeci” bir yaklaşımla Türkçeyi diriltme çabası, Türkçenin gelişme tarihinde kayda değer bir uygulamadır”. Kitabın arka kapağında yer alan bu bilgiden de anlaşılacağı üzere kitap Türk dilini özleştirme ve geliştirmeyi ele almaktadır.

Çalışmada incelenen kitap üç bölümden oluşmaktadır. Kitapta ayrıca sonuç ve değerlendirme bölümü de bulunmaktadır.

Birinci bölümde;

- 1- Yanyalı Ali Rıza’nın hayatı ve eserleri,
- 2- Yanyalı Ali Rıza hakkında yazılan eserler,
- 3- Yanyalı Ali Rıza’nın dil ve kültür konularındaki düşünceleri ve uygulamaları,
- 4- “Okuma Yazma” kitabının özellikleri ve taşıdığı yenilikler,
- 5- Som Türkçe Betik’i hazırlayan şartlar,
- 6- Yazının değişmesinin gerekli kılan nedenler,
- 7- Yazı sorununun çözümü için düşünülen çareler,
- 8- 19. yüzyıl eğitim öğretim ve dilde sadeleşme hareketlerinin Yanyalı’ya etkisi konularına yer verilmiştir.

Birinci bölümde genel olarak Yanyalı Ali Rıza ile ilgili bilgiler, yazarın Türk diline verdiği önemi, Türk dilinin gelişmesine sağladığı katkıları, Türk dilinin öğretilmesi ve öğrenilmesinin nedenleri, Yanyalı Ali Rıza’nın diğer dillere karşı tutumu, Türk dilinin sadeleşmesi ve kültür-dil ilişkisi anlatılmıştır. Özellikle Türk dilinin kendine has özellikleri ve diğer dillerin etkisinden kurtulması gereği vurgulanmıştır. Bununla birlikte kitapta Türk dili kendi benliğini korurken, yaşanan değişim ve gelişmeleri de takip eder nitelikte olması gerektiği de belirtilmiştir. İncelenen eserde Yanyalı Ali Rıza’nın hukuk mensubu olmasına karşın Türk dili üzerine gösterdiği ilgi ve tutumunun dil çalışmaları için önemli katkı sağladığı belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca kitabın özelliklerine de yer verilmiştir. İncelenen eserde Yanyalı Ali Rıza’nın ilk defa dil bilgisi terimlerinin Türkçeleştirme denemesi çalışmasına yer verdiği belirtilmiştir. Başka bir bilgi ise Osmanlı Türkçesinin alfabesinin 37 harften oluştuğunu, Yanyalı’nın verdiği alfabede ise 25 harfin bulunduğu belirtilmiştir. Kitabın içeriğinde Türk eğitim tarihinden de bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra yazılı eserlerin dile etkisi, dilin sadeleşmesinde önemli katkıları olan aydınlar ve yazı sorununun çözümü için düşünülen çarelerden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde;

- 1- Metinler hazırlanırken uyulan esaslar
 - a- Transkripsiyonlu metin
 - b- Orijinal metin çalışması bulunmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde öncelikle Yanyalı Ali Rıza'nın metinlerinin hazırlanmasında uyulan esaslardan bahsedilmiş daha sonra ise hem orijinal metin hem de transkripsiyonlu metin verilmiştir.

Üçüncü bölümde;

- 1- Sözlüğün hazırlanmasında uyulan esaslar
- 2- Sözlük çalışması bulunmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde ise kitap ile ilgili sözlük hazırlanmış ve bu sözlüğün hazırlanmasında uyulan esaslar belirtilmiştir. Belirtilen esaslardan sonra sözlük çalışmasına yer verilmiştir. Farklı sözlükler taranarak hazırlanan kelimeler alfabetik liste hâlinde verilmiştir.

Kitapta ayrıca sonuç ve değerlendirme bölümü de bulunmaktadır. Bu bölümde, Türkçeye dönüş, Türkçeyi sadeleştirme ve dilin sosyo-kültürel iletişimde kullanılması gibi özellikleri ile bu bağlamda çalışmaları olan Yanyalı Ali Rıza'nın etkisi ve uğraşı üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada incelenen kitabın ön sözünde yazar Türk diline verilen değeri şu cümlelerle belirtmektedir: "Türkçe ne zaman tehlikeye düşse kendisini seven ve üzerine titreyen bilinçli, akıllı ve çalışkan insanları yanında bulmuştur; Bilge Kağan, Kaşgarlı Mahmud, Ali Şir Nevâî, Âşık Paşa, Karamanoğlu Mehmet Bey, Atatürk gibi. Yanyalı Ali Rıza da Türkçenin kendisine işlediği bilinçle bu sorumluluğu yüksek düzeyde duyanlardan biridir. Yanyalı, uygulamaları fazlaca dikkate alınmasa bile, düşünceleriyle Türkçenin geleceğine ışık tutmuş bir şahsiyettir".

İnsanlık tarihinin en önemli icatlarından biri olarak kabul edilen yazı, bilginin korunmasını ve sürekliliğini sağlamıştır. Başka bir deyişle, insanların deneyimleri, bilgileri, düşünce ve fikirleri kayıt altına alınarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılabilmesi sağlanmıştır. İnsanlar, yaşadıkları coğrafi koşullara göre şekillenen çeşitli yazı malzemeleri kullanarak yazı yazmışlar, yani bilgi kaynakları üretmişlerdir. Kitap da bu bilgi kaynaklarının başında gelmektedir. Hiç şüphe yok ki kitap, en ilkel biçiminden günümüzde kullanılan biçimine ulaşıncaya kadar büyük değişikliklere uğramıştır. Ancak temelde kitap her dönemde ve hangi biçimde olursa olsun bilgi kaynağı olma özelliğini korumuştur (Dalkıran, 2013). Bu çalışmada da Türk dili üzerine yazılan kitabı inceleme fırsatı elde edilmiş ve bu alandaki çalışmalardan yararlanılmıştır. Yazılan bu eser sayesinde Türk dili alanındaki değişim ve gelişmeleri takip edebilme olanağı doğmuştur. Yazarın incelediği Yanyalı Ali Rıza'nın "Okuma Yazma" adlı eserinde Türk dili üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiş ve bu yazılı eser sayesinde çalışmaların gelecek nesillere aktarılmasının önü açılmıştır. Hem yazılı olarak günümüze ulaşan bu eser hem de Prof. Dr. Musa Çifci tarafından bu eserin incelenmesi ileriki çalışmalara katkı sağlaması açısından önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1994). "Ana Dili", Dil Dergisi/ Doğan Aksan Özel Sayısı, S.16, Şubat 1994, Tömer Yay., Ankara, s. 63-71.
- Dalkıran, Ö. (2013). Kitabın tarihi. Türk Kütüphaneciliği, 27(1), 201-213.
- Demir, C., Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2).
- Kayaalp, İ. (1998). İletişim ve Dil, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- Vendryes, J. V. (2001). Dil ve Düşünce, (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yay., İstanbul.